

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політичної соціології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Політична соціологія

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ бакалавр _____
галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ 054 Соціологія, _____
(шифр і назва)
освітня програма _____ Соціально-політичні та маркетингові дослідження _____
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ соціологічний _____

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

“27” серпня 2020 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Литовченко Артем Дмитрович, к.соц.н., доцент кафедри політичної соціології

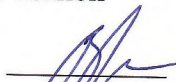
Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від “26” серпня 2020 року № 1

В.о. завідувача кафедри політичної соціології Тетяна ДУБЛІКАШ

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від “27” серпня 2020 року № 1

Голова науково-методичної комісії
соціологічного факультету Юлія СОРОКА

Гарант освітньої програми
«Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Олена МУРАДЯН

Програму вивчення нормативної навчальної дисципліни “Політична соціологія” складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності “054 Соціологія”.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є надання студентам повноцінної, багатомірної картини проявів політичного простору сучасного суспільства, особливостей та тенденцій його розвитку як елемента соціального світу, механізмів структурування, функціонування та розвитку політичного простору.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

1. визначити співвідношення політичної соціології з іншими науками про політику; місце політичної соціології в системі соціологічних знань;
2. розкрити сутність політики з позицій соціологічного аналізу: як сфери суспільного життя; як соціального інституту; як особливого різновиду соціального простору;
3. познайомити студентів із основними соціологічними теоріями політики;
4. розглянути загальні та специфічні методи теоретичного та емпіричного соціологічного аналізу політики;
5. познайомити з головними тенденціями сучасних соціально-політичних процесів;

1.3. Кількість кредитів для денної форми навчання – 3

1.4. Загальна кількість годин для денної форми навчання - 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
6-й	6-й
Лекції	
32 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	76 год.
Індивідуальні завдання	
<i>Есе, 10 год. (за рахунок самостійної роботи)</i>	

1.6. Заплановані результати навчання.

Навчальна дисципліна забезпечує розвиток наступних **компетентностей**:

ЗК 4 Здатність до критики й самокритики, толерантність

ЗК 9 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми

ЗК 13 Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з її опонентами

ЗК 15 Здатність діяти соціально відповідально

ФК 1 Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для інтерпретації соціальних явищ і процесів

ФК 2 Розуміння базових закономірностей взаємодії індивідів, соціальних груп, спільнот і суспільств

ФК 3 Розуміння соціальних процесів, трендів, можливостей і викликів соціальних змін в Україні та світі

ФК 4 Здатність зіставити результати різних соціологічних досліджень

ФК 6 Здатність застосувати соціологічний дослідницький інструментарій

ФК 7 Здатність знайти соціальні дані у відкритому доступі, здійснити їх змістовне структурування й узагальнення

ФК 8 Здатність проаналізувати, представити та проінтерпретувати числові й нечислові соціальні дані

ФК 9 Здатність застосовувати знання галузевих соціологічних дисциплін для макро- і мікросоціологічного аналізу, побудови соціологічних моделей

Навчальну дисципліну спрямовано на досягнення таких **результатів** навчання:

ПРН 1 Давати визначення соціологічних понять і застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення практичних ситуацій

ПРН 3 Описувати та застосовувати базові критерії науковості та об'єктивності досліджень

ПРН 4 Формулювати дослідницькі запитання та конкретизовувати мету дослідження

ПРН 11 Узагальнювати та зіставляти результати різних досліджень

ПРН 12 Обґрунтовувати методологію та висновки власного дослідження

ПРН 20 Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень

ПРН 22 Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування завдань спеціальності, відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **результатів** навчання:

знати :

- які соціологічні теорії можна застосовувати до аналізу політики;
- місце, роль та функції політики в системі соціальних взаємовідносин;
- структурні характеристики політики як соціального інституту;
- стратифікацію та організацію соціально-політичного простору;
- сучасні тенденції розвитку політики, напрямки розвитку політичної соціології;
- властивості політичної свідомості;
- механізми різномасштабного впливу політики на суспільство;
- фактори політичної поведінки та політичної участі

вміти :

- аналізувати, інтерпретувати та аргументувати методологічні підходи до дослідження факторів соціальної стратифікації у сучасному українському суспільстві;
- самостійно складати та обґрунтовувати проект соціологічного дослідження одного з факторів соціальної стратифікації, добирати та комбінувати різні тактики соціологічних досліджень, адекватні до цілей та завдань наукового проекту;
- складати анотовану бібліографію до певної проблеми

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ПОЯСНЕННЯ ПОЛІТИКИ

Тема 1. Становлення та сучасний стан політичної соціології в системі наук

Виникнення сфери публічного керування. Історична обумовленість пошуків соціального ладу. Розділення соціально-політичного знання та формування соціологічного підходу. Виникнення та інституціоналізація політичної соціології. Особливості розвитку політичної соціології в різних країнах. Взаємодія політичної соціології та політичних ідеологій. Парадигми політичної соціології. Мультипарадигмальний характер та тенденції розвитку сучасної політичної соціології.

Тема 2 . Предмет та методи політичної соціології

Предмет політичної соціології як дискусійний продукт. Інтерпретація предмету політичної соціології в межах провідних наукових шкіл. Співвідношення політичної соціології із політологією, політекономією, політичною філософією тощо. Специфіка методів теоретичного пізнання політики. Позитивні та негативні особливості емпірико-соціологічного вивчення політичних явищ та процесів. Політичний соціолог як «прилад, що впливає».

Тема 3. Політика як соціальний феномен

Розмежування та взаємозв'язок соціального та політичного. Політика як: публічна діяльність, державне керування, влада, конфлікт та узгодження інтересів, мистецтво компромісів, консенсусу та можливого. Політика як соціальні відносини, діяльність, інститут. Функції політики

Тема 4. Соціологічне вивчення влади

Влада як фундаментальний засіб соціальної організації. Наукові інтерпретації влади як: примусу, інтересу, ціннісної згоди. Розмаїття соціологічних трактувань влади: влада як міжособистісні відносини, система ресурсів, причинне відношення, конфлікт, участь у прийнятті рішень. Ерозія, ефективність та легітимність влади. Влада, вплив, контроль.

Тема 5. Соціально-політичні інститути суспільства

Сутність соціально-політичних інститутів. Визначення поняття «соціального інституту» та «інституціоналізації». Теоретичні підходи до вивчення соціальних інститутів. Специфіка політичних інститутів. Функції соціальних інститутів. Різновиди соціально-політичних інститутів. Емпіричні дослідження політичних інститутів.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ГОЛОВНИХ ПОНЯТЬ ТА КОНЦЕПТІВ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

Тема 6. Соціальні нерівності та стратифікація політичного простору

Поняття та характеристики політичного простору. Рівні прояву, структура та функції політичного простору. Стихійні та символічні аспекти політичного простору. Актори політичного простору. Соціальні нерівності у політичному просторі. Стратифікація політичного простору: моделі правлячого класу, еліт, плюралізму та демо-елітизму. Інституціоналізація владних нерівностей: корпоративізм, клієнтелізм, популістське лідерство. Дослідницькі концепції та методології у соціологічному вивченні соціальних нерівностей

Тема 7. Соціологічний аналіз політичних еліт, політичних партій та політичних рухів

Політичні еліти: підходи до аналізу. Типології еліт. Рекрутування та солідаризація елітних груп. Елітні сіті. Зв'язок еліт із політичними партіями. Функції політичних партій: динамічний аспект. Політичний статус та розподіл влади. Соціальна підтримка та партійні процеси. Партії та ідеологія. Групи інтересів, групи впливу, групи тиску, лобізм. Соціальні рухи. Політичні групи в межах різних політичних систем. «Конкуренція» політичних, економіко-політичних, культурно-політичних систем.

Тема 8. Соціологічне вивчення політичної та електоральної поведінки

Співвідношення понять «політична поведінка», «політична участь», «політична активність» та «політична діяльність». Визначення політичної та електоральної поведінки. Теорії пояснення та прогнозування політичної та електоральної поведінки. Класово-стратифікаційна (соціологічна) теорія. Теорія партійно-ідеологічної ідентифікації. Теорія раціонального вибору. Маніпулятивна концепція пояснення електоральної поведінки. Фактори електоральної поведінки. Емпіричні засади та методи соціологічного вивчення політичної та електоральної поведінки. Політичні технології та політичне маніпулювання: соціологічний аналіз. Радикалізм та екстремізм як форми політичної поведінки: види, фактори та соціологічні інструменти вивчення.

Тема 9. Соціально-політична свідомість та культура

Політична свідомість як форма масової. Головні риси та елементи політичної свідомості. Політичні ідеології, їхні типи, елементи та функції. Політична культура, її зв'язок із політичною свідомістю. Соціологічні інтерпретації політичної культури. Типології політичних культур: Г.Алмонд, Л.Пай, С.Хантінгтон, Р.Інглхарт. Критика концепцій політичної культури. Політична участь, політична поведінка, політичне лідерство.

Тема 10. Політичний аналіз та прогнозування

Поняття політичного аналізу. Специфіка застосування політичного аналізу та прогнозування у політичній соціології. Підходи до аналізу політичних відносин та процесів. Алгоритм, види та методи політичного аналізу. Види прогнозів політичної діяльності та політичних процесів. Способи, методи та етапи прогнозування. Соціологічна методологія та інструментарій політичного аналізу та прогнозування.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
РОЗДІЛ 1. БАЗОВІ ЗАСАДИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ПОЯСНЕННЯ ПОЛІТИКИ												
Тема 1: Становлення та сучасний стан політичної соціології в системі наук	10	2	1			7	10	1				9
Тема 2: Предмет та методи політичної соціології	10	2	1			7	10	1				9
Тема 3: Політика як соціальний феномен	10	4	2			4	10	1				9
Тема 4: Соціологічне вивчення влади	10	4	2			4	10	1				9
Тема 5: Соціально-політичні інститути суспільства	10	4	2			4	10		2			8
Разом за розділом 1	50	16	8			26	50	4	2			44
РОЗДІЛ 2 СИСТЕМА ГОЛОВНИХ ПОНЯТЬ ТА КОНЦЕПТІВ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ												
Тема 6: Соціальні нерівності та стратифікація політичного простору	8	4	2			2	4	2				2
Тема 7: Соціологічний аналіз політичних еліт, політичних партій та політичних рухів	7	4	2			1	6	1	1			4
Тема 8: Соціологічне вивчення політичної та електоральної поведінки	7	4	2			1	6	1	1			4
Тема 9: Соціально-політична свідомість та культура	4	2	1			1	7	1				6
Тема 10: Політичний аналіз та прогнозування	4	2	1			1	7	1				6
Індивідуальне завдання (есе)	10				10		10				10	
Разом за розділом 2	40	16	8		10	6	40	6	2		10	22
Усього годин	90	32	16		10	32	90	10	4		10	66

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна)	Кількість годин (заочна)
РОЗДІЛ 1. Базові засади соціологічного пояснення політики			
1	Становлення та сучасний стан політичної соціології в системі наук <i>Питання семінару:</i> 1. Причини виникнення політики 2. Місце політичної соціології в системі наук про політику 3. Інституціоналізація політичної соціології 4. «Національні школи» в політичній соціології	1	
2	Предмет та методи політичної соціології <i>Питання семінару:</i> 1. Дискусії про предмет політичної соціології 2. Політична соціологія, соціологія політики, політологія, політична наука 3. Сучасні соціологічні дослідження політики 4. Вплив соціологічних досліджень політики на політичні процеси	1	
3	Політика як соціальний феномен <i>Питання семінару:</i> 1. Політика як публічна діяльність та система керування 2. Політика як мистецтво 3. Політика як соціальний інститут 4. 4. Функції політики	2	
4	Соціологічне вивчення влади <i>Питання семінару:</i> 1. Влада як фундаментальний засіб соціальної організації 2. Соціологічні трактування влади 3. Розрізнення та співвідношення влади та впливу 4. Ерозія, ефективність та легітимність влади	2	
5	Соціально-політичні інститути суспільства <i>Питання семінару:</i> 1. Поняття соціально-політичних інститутів суспільства 2. Особливості інституціоналізації політики 3. Методи соціологічних досліджень соціально-політичних інститутів	2	2
Разом за розділом 1		8	2
РОЗДІЛ 2. Система головних понять та концептів політсоціології			
6	Соціальні нерівності та стратифікація політичний простір <i>Питання семінару:</i> 1. Проблеми застосування метафори простору для аналізу політики 2. Структура та стратифікація політичного простору 3. Елітаристські та плюралістські підходи до аналізу політики 4. Інституціоналізація та захист владних нерівностей	2	
7	Соціологічний аналіз політичних еліт, політичних партій та політичних рухів <i>Питання семінару:</i> 1. Оціночний та функціональний підходи до визначення еліт	2	1

	2. Політичні партії 3. Специфіка функціонування груп інтересів та тиску 4. Соціальні рухи		
8	Соціологічне вивчення політичної та електоральної поведінки <i>Питання семінару:</i> 1. Дискусії щодо термінології 2. Методи соціологічного виміру політичної активності 3. Історія соціологічного аналізу електоральної поведінки 4. Вади соціологічних теорій пояснення політичної та електоральної поведінки	2	1
9	Соціально-політична свідомість та культура <i>Питання семінару:</i> 1. Структура, елементи та функції політичної свідомості 2. Політичні ідеології 3. Політична культура: критичний погляд на спроби типології 4. Соціально-політична мотивація	1	
10	Політичний аналіз та прогнозування <i>Питання семінару:</i> 1. Соціологічні засади політичного аналізу 2. Методи та інструменти політичного прогнозування: соціологічний аспект 3. Ступінь влучності прогнозу: фактори та засоби вимірювання	1	
Разом за розділом 2		8	2
Усього годин		16	4

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна)	Кількість годин (заочна)
РОЗДІЛ 1. Базові засади соціологічного пояснення політики			
1	<i>Підготовка тематичного огляду</i> Становлення та сучасний стан політичної соціології в системі наук	7	9
2	<i>Підготовка до дискусії</i> Предмет та методи політичної соціології	7	9
3	<i>Складання порівняльної таблиці</i> Політика як соціальний феномен	4	9
4	<i>Складання карти концептів</i> Соціологічне вивчення влади	4	9
5	<i>Підготовка переліку</i> Соціально-політичні інститути суспільства	4	8
Разом за розділом 1		26	44
РОЗДІЛ 2. Система головних понять та концептів політсоціології			
6	<i>Підготовка до дискусії</i> Соціальні нерівності та стратифікація політичного простору	2	2
7	<i>Складання переліку прикладів</i> Соціологічний аналіз політичних еліт, політичних партій та політичних рухів	1	4
8	<i>Підготовка переліку дослідних центрів</i> Соціологічне вивчення політичної та електоральної поведінки	1	4
9	<i>Формулювання дослідницького питання до теми</i> Соціально-політична свідомість та культура	1	6
10	<i>Складання переліку методів</i> політичного аналізу та прогнозування	1	6
<i>Підготовка і написання індивідуального завдання (есе)</i>		10	10
Разом за розділом 2		16	32
Усього годин		42	76

6. Індивідуальні завдання:

Есе.

Орієнтовні теми есе:

1. Політична влада і соціальні інтереси: вивчення взаємодії
2. Політичний режим і соціальна справедливість: дослідження зв'язків
3. Політичні трансформації системи державного соціалізму: моделі, етапи, способи вимірювання процесу
4. Трансформації політичного режиму і перспективи демократизації
5. Легітимація режимів: фактори, проблеми, способи вимірювання
6. Вивчення підтримки режиму в нових демократіях
7. Вивчення зв'язку політичної культури і політичних режимів; типи політичних культур; зміна цінностей в політичних культурах
8. Політичне громадянство: прояв в європейських і посткомуністичних демократіях, соціологічний вимір
9. Вивчення зв'язку модернізації цінностей і демократичних змін
10. Вивчення зв'язків структури нерівностей і політичних уподобань
11. Розширення Європейського Союзу: факти і фактори конвергенції і дивергенції цінностей, установок, ідентичностей
12. Україна і Європейський Союз: дослідження цінностей, ідентичностей, інститутів. Можливі альтернативи?
13. Вивчення способів і форм політичної соціалізації: вплив інститутів сім'ї, освіти, соціального класу і статусу, регіону проживання.
14. Цивільні і політичні ідентичності: фактори формування, конфлікти проявів, способи вимірів
15. Вплив еліт на процес трансформації суспільств державного соціалізму: моделі, соціальні характеристики, способи вивчення
16. Концепції «захоплення держави» і «соціальних мереж» в вивченні посткомуністичних еліт
17. Вивчення зв'язку соціальних класів і політичного голосування
18. Вивчення чинників та форм політичної участі громадян
19. Політичні партії та інтереси соціальних груп
20. Представництво інтересів політичними партіями в інститутах влади
21. Вивчення впливу груп тиску на політичний процес
22. Соціальні рухи та фактори консолідація інтересів: на прикладі «Помаранчевої революції»

1й дедлайн - 29 квітня. 2й дедлайн (штраф 5 балів) - 13 травня. Після цього есе не приймається. Есе пишеться на будь-яку тему з переліку. При коригуванні формулювання теми або самостійному підборі теми **ОБОВ'ЯЗКОВО** узгодження з одним із викладачів (есе на неузгоджену тему не буде перевірятися). Формальні вимоги: орієнтовний обсяг есе - від 11000 до 17000 знаків (4-6 сторінок, 12 шрифт, інтервал 1,5; всі поля - 2 см). Оформлення: ПІБ студента, номер групи, назва. Змістовні вимоги: 1) повне розкриття теми з використанням понятійно-концептуального апарату політичної соціології; 2) здійснення аналізу на базі політико-соціологічних теорій; 3) авторська проблематизація теми / постановка дослідного питання; 4) конкретизація політико-соціологічної специфіки дослідження даної теми по відношенню до споріднених дисциплін (соціологія, політологія, і т.д.); 5) наявність загального висновку по есе; 6) наявність посилань в разі використання прямо запозиченого матеріалу (який не повинен загально перевищувати 15% тексту есе). Бажано використання даних соціологічних досліджень за темою або аргументація неможливості або недоцільності такого використання.

Критерії оцінювання есе

Оцінюються: 1) коректність і обґрунтованість авторських аргументів (4 бали); 2) відповідність висновків загальній логіці есе (4 бали); 3) коректність використання понятійно-концептуального апарату політичної соціології для аналізу проблеми (4 бали); 4) коректність, доречність і доцільність використання обраної теоретичної бази і даних досліджень (3 бали); 5)

коректність постановки проблеми / дослідного питання (3 бали); 6) грамотність та відповідність формальним вимогам (2 бали). Максимальна оцінка есе - 20 балів. **Написання есе є обов'язковим для отримання підсумкової оцінки за курсом.**

Роботи, викриті у плагиаті, не розглядаються. Плагиатом вважається наявність в тексті більше 25% прямих запозичень без відповідного оформлення цитати і посилання на джерело.

7. Елементи дистанційного викладання

Етап роботи	Форма роботи	Онлайн-платформа
1. Попередня підготовка	Опитування	Канал у Telegram/Zoom
2. Подача нової інформації	Аудіозапис Тексти Відеоконференція Відеолекція	Google-classroom Google-classroom Discord/Zoom Discord/Zoom
3. Тренування	Питання для самоперевірки Обговорення (чат, форум) Спостереження за явищем	Telegram / Google-classroom Telegram / Discord Discord / Youtube
4. Виконання практичного завдання	Пошук відповідей на питання Інтерактивні практичні завдання	Google-classroom Google-classroom
5. Оцінювання	Виконання екзаменаційної роботи Контрольна робота	Discord/Zoom/Google-classroom Google-classroom/Zoom/Discord
6. Рефлексія	Відповіді на рефлексивні питання	Discord/Zoom
7. Зворотній зв'язок	Чат, форум, опитування аудіо-, відео- або текстові повідомлення з коментарем	Telegram / Google-classroom / Discord

8. Методи контролю

Контрольна робота, передбачена навчальним планом, есе, робота на семінарах (виступ, письмові рецензії на статті з переліку допоміжної літератури), письмовий екзамен.

Приклади питань контрольної роботи:

1. Каузальне пояснення політичної влади
2. Веберіанська парадигма політичної соціології: емпіричні аспекти
3. Критерії ефективності влади

Приклад екзаменаційного білету:

1. У чому полягає особливість політики порівняно із іншими соціальними інститутами? 10 балів
2. Чи залишиться вірною теза «влада – центральний елемент організації суспільства», якщо термін «влада» замінити на «вплив» чи «панування»? 10 балів
3. ТЕСТ (20 балів)

Критерії оцінювання контрольної роботи

Відповідь повна, або з однією незначною помилкою	18-20 балів
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками	12-17 балів
Відповідь не досить повна, та (або) із суттєвими помилками	6-11 балів
Відповідь не повна, містить суттєві помилки	до 5 балів
Відповідь майже відсутня та (або) не відповідає запитанню	0 балів

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи

<i>Високий рівень</i> 8 - 10 балів	- відповідь характеризується: повними і глибокими знаннями з предмету; вільним володінням спеціальною термінологією; творчим креативним підходом.
<i>Середній рівень</i> 4 - 7 балів	- відповідь характеризується: повними і глибокими знаннями з предмету; вільним володінням термінами, поняттями; допущенням неточностей у викладі матеріалу; помилками при відповідях на питання.
<i>Низький рівень</i> 1-3 балів	- відповідь характеризується: слабким знанням теоретичного матеріалу; допущенням деяких помилок у відповідях на питання.
<i>Незадовільний рівень</i> 0 балів	- відповідь характеризується: дуже слабким знанням теоретичного матеріалу; допущенням грубих помилок у відповідях на питання.

Примітка. Виконання студентом екзаменаційної підсумкової роботи є необхідною умовою складання екзамену.

9. Методичні рекомендації з виконання екзаменаційної роботи

Для отримання найвищої оцінки необхідно поєднати:

- коректне та послідовне використання матеріалів лекцій та першоджерел у відповіді – при використанні основних понять курсу (політика, влада, вплив тощо), визначенні соціально-політичних явищ та структур, аналізі соціально-політичних процесів, прогнозуванні політичних подій та експертизі соціально-політичних взаємодій;
- критичне переосмислення окремих тез із матеріалів лекцій та першоджерел у відповіді – при виявленні недосконалості понять, концепцій, схем та моделей, що використані в курсі;
- прозоре та аргументоване висвітлення авторської позиції – у порівнянні різних визначень основних понять курсу, при аналізі соціально-політичних процесів, прогнозуванні соціально-політичних подій та експертизі соціально-політичних взаємодій;
- використання самостійних прикладів, що не наводились в лекційному матеріалі та/або першоджерелах і максимально чітко ілюструють позицію автора – для демонстрації навичок експертизи владних стратегій, соціальних факторів політичних процесів, впливу політичних подій на соціальні структури та навпаки.

Для отримання оцінки, достатньої для заліку, необхідно:

- коректне та послідовне використання матеріалів лекцій та/або першоджерел у відповіді – використанні основних понять курсу (політика, влада, вплив тощо), визначенні соціально-політичних явищ та структур, аналізі соціально-політичних процесів, прогнозуванні політичних подій та експертизі соціально-політичних взаємодій;
- використання прикладів, що чітко ілюструють позицію автора – для демонстрації навичок експертизи владних стратегій, соціальних факторів політичних процесів, впливу політичних подій на соціальні структури та навпаки;
- самостійне викладення думок у відповіді (без елементів академічної недоброчесності).

10. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота					Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Реферат (есе)	Іспит	Сума					
Для денного та заочного відділення													
Розділ 1					Розділ 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10				
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
10 (виступи/рецензія)					10 (виступи/рецензія)					20	20	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

11. Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

12. Рекомендоване методичне забезпечення

Основи політичної соціології. Навчальний посібник / М.А. Безносов, Т.Н. Дублікаш, А.Д. Литовченко та інш. – Х.: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2015.

Соціологія політики: Підручник: у 2-х частинах. / За ред. В.А. Полторака, О.В. Петрова, А.В. Толстоухова. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2011. – У двох частинах.

Базова література:

1. Артёмов Г.П. Политическая социология. Уч.пособие. – М.: «Логос», 2002.
2. Виноградов В.Д., Головин Н.А. Политическая социология. СПб., 1997.
3. Вятр Е. Социология политических отношений / Пер. с польск. - М.: Прогрессе, 1985.
4. Гаджиев К.С. Политическая социология : учебное пособие для академического бакалавриата. – М.: Изд-во Юрайт, 2017. – 208 с.
5. Елисеев, С. М. Политическая социология : учебник и практикум для академического бакалавриата / С. М. Елисеев. — Москва : Издательство Юрайт, 2019. — 412 с.
6. Кола Доминик. Политическая социология / Пер.с фр. – М.: «Весь мир», 2001.
7. Куценко О.Д. Начала политической социологии. – Харьков, 1996.
8. Куценко О.Д. Соціологія політики // Спеціальні та галузеві соціології / Навч.посібник / За ред.В.Є.Пилипенка. Київ, 2004.
9. Липсет С. Политическая социология //Американская социология. Проблемы. Перспективы / Пер. с англ. - М.: Прогресс, 1972.
10. Политическая социология : учебник для академического бакалавриата / Ж. Т. Тощенко [и др.] ; под ред. Ж. Т. Тощенко. — 5-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2018. — 526 с.

Допоміжна література:

1. Алмонд Г. , Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Политические исследования. 1992. №4.
2. Балибар Этьен, Валлерстайн Иммануэль. Раса, нация, класс. Двусмысленные идентичности (третья часть). Москва, 2003.
3. Бурдые П. Социология политики. Пер. с фр. - М., 1993.
4. Бурлацкий Ф.М., Галкин А.А. Современный Левиафан: Очерки политической социологии капитализма. - М.: Мысль, 1985.
5. Вебер М. Политика как призвание и профессия. // Избранные произведения. - М.: Прогресс, 1990.
6. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах. К.: Наш формат, 2020. 448 с.
7. Головин Н.А.Теоретико-методологические основы исследования политической социализации. Изд-во СПб, 2004.
8. Доган М., Пеласси Д. Сравнительная политическая социология / Пер. с фр. М., 1994.
9. Кагарлицкий Б.Ю. Глобализация и левые. М.: «Логос», 2001.

10. Каротерс Т. Критический взгляд на гражданское общество // <http://www.academy-go.ru/Site/GrObsh/Publications/Karoters.shtml>
11. Кутуев П. Концепції розвитку та модернізації в соціологічному дискурсі: еволюція дослідницьких програм. Київ, 2005.
12. Леви М. Экономический поворот в сравнительной политологии // Ойкумена.- Вып.1, 2003. Харьков: «Константа».
13. Лейн Д. подъем и упадок государственного социализма / Пер.с англ. –Київ- Харьков: ИС НАНУ, 2006.
14. Ленин В.И. Государство и революция. / Полн. собр. соч., т.35.
15. Липсет С. Размышления о капитализме, социализме и демократии. - Пределы власти, №1. - <http://www.russ.ru/antolog/predely/1/dem2-1.htm>
16. Лэш К. Восстание элит и предательство демократии / Пер. М., 2002.
17. Маннгейм К. Диагноз нашего времени. М. 1992.
18. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Изд-е 2. - Т. 3.
19. Меркель В., Круассан А. Формальные и неформальные институты в дефектных демократиях // Повороты истории. Постсоциалистические трансформации глазами неметких исследователей. Т.1. – Епроп.ун-т в СПб, 2004.
20. Основы политической социологии. Уч.пособ. / Под ред Ж.Т.Тощенко. – Н.Новгород, 1998. –250 с.
21. Оффе К. Дилемма одномерности: демократизация и рыночная экономика в Восточной Европе // Повороты истории. Постсоциалистические трансформации глазами неметких исследователей. Т.1. – Епроп.ун-т в СПб, 2004.
22. Патнам Р.Д. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Пер.з англ.- Київ: «Основи», 2001.
23. Погорелая Н. Доверие населения политическим и публичным институтам //Социология: теория, методы, маркетинг.2003,№3.
24. Посткоммунистические трансформации: векторы, измерения, содержание / Под ред.О.Д.Куценко, С.С.Бабенко. Харьков, 2004.
25. Регіоналізація і вибори як засоби удосконалення владних відносин в Україні /Лісничий В.В., Радченко О.В., Куценко О.Д. та інші. -Харків, 2003.
26. Тарр Т.Р.Почему люди бунтуют / Пер.с англ. «Питер», 2005.
27. Тощенко Ж.Т. Социология власти: генезис идей // СоцИс, 2004.
28. Українське суспільство 1994-2004: Моніторинг соціальних змін (Розділ третій). Київ: ІС НАНУ, 2005.
29. Фисун А.А. Мир-системный анализ и динамика циклов мировой гегемонии: новый синтез? // Ойкумена.- Вып.1, 2003. Харьков: «Константа».
30. Хантингтон С. Политический порядок в изменяющихся обществах / Пер.с англ. М., 2005.
31. Шампань П. Делать мнение: новая политическая игра. М.: Социо-Логос, 1997.
32. Штомпка П. Социология социальных изменений. М., 1994.
33. Эйзенштадт Ш., Шлюхтер В. Пути к различным вариантам ранней современности: сравнительный обзор // Ойкумена.- Вып.1, 2003. Харьков: «Константа».

Додаткова література

1. Алексеева Т.А. Современные политические теории. М., 2000.
2. Амелин В.Н. Социология политики. М., 1992
3. Амелин В.Н., Дегтярев А.А. Социология политики: становление и современное состояние // Социология в России. М., 1998.
4. Артемов Г.П. Политическая социология. М., 2002
5. Бурдые П. Социология политики. М., 1996
6. Бурмистрова Т.Ю., Костин Р.А. Политическая социология // Социологические исследования, 1994, № 1.
7. Виноградов В.Д., Головин Н.А. Политическая социология. СПб., 1997

8. Доган М., Пеласси Д. Сравнительная политическая социология. М., 1994
9. Иванов О.И. Политическая социология. Спб., 2001.
10. Кола Д. Политическая социология. М., 2001
11. Ключев А.В. Человек в политическом измерении. СПб., 2000
12. Мельвиль А. Политические ценности и ориентации и политические институты // Россия политическая. М., 1998.
13. Методы изучения общественного мнения. М., 1992.
14. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. /Под общей редакцией В.И. Жукова, Б.И. Краснова. М., 1997.
15. Осипов Г.В. Социология и политика. М., 1995
16. Основы политологии. Краткий словарь терминов и понятий /Под ред. Г.А. Белова, В.П. Пугачева. М., 1993.
17. Политическая социология /Отв. ред. В.Н. Иванов. М., 1999
18. Политическая социология /Отв. ред. Г.П. Сопов. Ростов н/Д. 2001.
19. Политология: Энциклопедический словарь /Общ. ред. и сост.: Ю.И. Аверьянов. М., 1993.
20. Предвечный Г.П. Основы политической социологии. Ростов н/Д. 1990
21. Пугачев В. П., Соловьев А. И. Введение в политологию. М.: Аспект-Пресс, 1995.
22. Современная западная социология: Словарь. М., 1990
23. Политическая социология //Современная западная социология. Словарь. М., 1993.
24. Социологический энциклопедический словарь /Ред.-коорд. Г.В. Осипов. М., 2000
25. Тощенко Ж.Т. Политическая социология. М., 2002
26. Тощенко Ж.Т. Социология. Общий курс. М., 2001
27. Шварценберг Р.-Ж. Политическая социология. Ч I-III. М., 1992
28. Шестопал Е.Б. Личность и политика. М., 1992.
29. Ашин Г. Правящая элита и общество //Свободная мысль, 1993 № 7.
30. Ашин Г.К. Элитология. М., 1995.
31. Бюрократия и общество. М., 1991.
32. Вершинин М.С. Политическая коммуникация в информационном обществе. СПб., 2001.
33. Гражданское общество в России: структуры и сознание. М., 1998.
34. Дилигенский Г.Г. Люди среднего класса. М., 2002.
35. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. М., 1994.
36. Дилигенский Г.Г. Российские архетипы и современность /Куда идет Россия?.. Общее и особенное в современном развитии. М., 1997.
37. Дилигенский Г.Г. Реформы и общественная психология // Власть, 1998, № 5.
38. Журавлев В.В. Общество и власть в России: исторические традиции и перспективы взаимодействия / Куда идет Россия?.. Общее и особенное в современном развитии. М., 1997.
39. Заславская Т.И. Трансформация российского общества как предмет мониторинга // Мониторинг общественного мнения ВЦИОМ. Экономические и социальные перемены. М., 1993, № 2.
40. Заславская Т.И. Социальная структура России: главные направления перемен / Куда идет Россия?.. Общее и особенное в современном развитии. М., 1997.
41. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта. М., 1994.
42. Иванов О.И. Общественное мнение и власть // Социально-политический журнал, 1993, № 7.
43. Клямкин И.М. Политическая социология переходного общества //Полис, 1993, №4.
44. Клямкин И.М., Тимофеев Л.М. Теневой образ жизни: социологический автопортрет постсоветского общества. М., 2000.
45. Колосов В.А., Криндач А.Д. Тенденции постсоветского развития массового сознания и политическая культура Юга России // Полис, 1994, № 6.

46. Лапин Н.И. Пути России: социокультурные трансформации. М., 2000.
47. Лапкин В.В., Пантин В.И. Русский порядок // Полис, 1997, № 3.
48. Лапкин В.В., Пантин В.И. Ценности постсоветского человека // Человек в переходном обществе. М., 1998.
49. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах. Сравнительное исследование. М., 1997.
50. Лукин А.В. Демократизация или кланизация? (Эволюция взглядов западных исследователей на перемены в России) // Полис, 2000, № 3.
51. Липсет С. Политическая социология // Американская социология. М., 1972.
52. Малькова Е.П., Фролова М.А. Массы. Элита. Лидер. М.: Знание. Сер. философия, 1992.
53. Масловский М.В. Политическая социология бюрократии. М., 1997.
54. Ментальность россиян (Специфика сознания больших групп населения России). М., 1997.
55. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания. М., 1996.
56. Общество и политика. Современные исследования, поиск концепций (по ред. В.Ю.Большакова). Спб., 2000.
57. Пантин В.И. Средний класс России в зеркале социологии // Власть, 1996, № 4.
58. Пантин В.И. Циклы и волны модернизации как феномен социального развития. М., 1997.
59. Парсонс Т. Система современного общества. М., 1997
60. Политические институты на рубеже тысячелетий. Дубна, 2001.
61. Пуланзас Н. Политическая власть и социальные классы капиталистического государства // Антология мировой политической мысли. Т.2. М., 1997.
62. Рукавишников В. О. Социально-политическая ситуация и общественное мнение // Социологические исследования, 1992, № 11.
63. Рукавишников В., Халман Л., Эстер П. Политические культуры и социальные изменения. Международные сравнения. М., 1998.
64. Седов Л. Куда выводят кривые. Судьбы политиков в зеркале социологических опросов // Власть, 1996, № 11.
65. Токвиль А. Демократия в Америке. М., 1992.
66. Тощенко Ж.Т., Бойков В.Э. Политическая социология: состояние, проблемы, перспективы // Социологические исследования, 1990, № 9.
67. Умов В.И. Российский средний класс: социальная реальность и политический фантом // Полис, 1993, № 4.
68. Федотова Л. Радио и телевидение в переломный период. М., 1992.
69. Фролова М.А. Политическая стратификация. М., 1995.
70. Харрис Ф. Общественное мнение. // Политология вчера и сегодня. М., 1990.
71. Холодковский К.Г. О корнях идейно-политической дифференциации российского общества // Человек в переходном обществе. М., 1998.
72. Черныш М.Ф. Власть и социальная структура // Социальная структура и стратификация. М., 1993.
73. Шампань П. Делать мнение: новая политическая игра. М., 1997.
74. Шестопал Е.Б. Образ власти в России: желания и реальность // Полис, 1995, № 4.
75. Шестопал Е.Б. Психологический профиль российской политики 1990-х. М., 2000.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Гринин Л.Е. [Глобализация и национальный суверенитет](#) // [История и современность](#). — 2005. — № 1. — С. 6-31.
2. Журавлев В. В. [Глобализация: вызовы истории и ответы теории](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2004. — № 1. — С. 43-46.
3. [Индур Гоклани «Улучшая состояние мира»](#)

4. Келле В. Ж. [Процессы глобализации и динамика культуры](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 1. — С. 69-70.
5. Колин К. К. [Неоглобализм и культура: новые угрозы для национальной безопасности](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 2. — С. 104-111.
6. Колин К. К. [Неоглобализм и культура: новые угрозы для национальной безопасности \(окончание\)](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 3. — С. 80-87.
7. [Лоуренс Клейн «Глобализация: вызов национальным экономикам»](#)
8. Хорин И. С. [Глобализация общественной жизни: история и современность](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 2. — С. 118-125.
9. Хорина Г. П. [Глобализация как идеология](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 1. — С. 71-78.
10. Федотова В. Г. [Меняющийся мир и глобализация \(начало\)](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2004. — № 1. — С. 47-59.
11. Федотова В. Г. [Меняющийся мир и глобализация \(продолжение\)](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 1. — С. 44-55.
12. Федотова В. Г. [Меняющийся мир и глобализация \(окончание\)](#) // [Знание. Понимание. Умение](#). — 2005. — № 2. — С. 94-104.
13. Latour B. Beware, your imagination leaves digital traces [Электронный ресурс] / B. Latour. — Режим доступа: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiK-uPh2qHVAhUoYZoKHcIhAm0QFggtMAE&url=http%3A%2F%2Fwww.bruno-latour.fr%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2FP-129-THES-GB.pdf&usg=AFQjCNGzOuZnmNUI8oLfcOBfJlvKKL4FrQ>

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Виникнення та інституціоналізація політичної соціології як науки.
2. Проблема предмету політичної соціології. Міждисциплінарний характер науки.
3. Особливості розвитку політичної соціології в дорадянський період.
4. Особливості розвитку політичної соціології в радянський і пострадянський періоди.
5. Особливості підходу Маркса до пояснення політичних явищ.
6. Особливості веберівського підходу до розуміння політичних явищ.
7. Теоретичний внесок представників неомарксизму в розуміння політики.
8. Структурний функціоналізм про сутність політики та її ролі у функціонуванні суспільства.
9. Інтерпретація сутності політики представниками конфліктної парадигми.
10. Основні парадокси соціально-політичного розвитку сучасного світу.
11. С. Хантінгтон про трьох хвилях демократизації. Проблеми розвитку демократії в сучасному світі.
12. Особливості демократичного процесу в Східній Європі і українському суспільстві.
13. Основні підходи до вимірювання демократії, які використовуються в дослідницькій програмі «Барометр нових демократій».
14. Г.Тернборн про основні хвилі глобалізації. Загальна характеристика сучасного процесу глобалізації і його впливу на реструктурування політичного світу.
15. Поняття дополітичного і політичного суспільств: версія Аристотеля.
16. Політичне як вища форма соціального: версія Гоббса.
17. Співвідношення явищ політики, влади і держави: основні інтерпретації
18. Влада як центральний елемент організованого суспільства. Універсальні підстави влади.
19. Різновиди і особливості концепцій «примусу» в інтерпретації явища влади.
20. Різновиди і особливості концепцій «інтересу» в інтерпретації явища влади.
21. Особливості концепцій «ціннісного згоди» в інтерпретації явища влади.
22. Сутність і структура владних відносин: підхід Вебера.
23. Політична влада: типології суб'єктів.
24. Соціальна проблема і фактори ерозії влади.

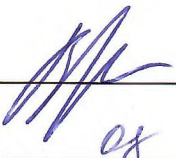

25. Легітимність влади: сутність, способи досягнення.
26. Легітимність влади: соціологічні методи вивчення.
27. Основні показники легітимності влади.
28. Поняття політичної довіри: соціологічні підходи до вимірювання.
29. Проблема довіри до політичних інститутів і режиму: особливості прояву в пострадянській Україні та в країнах з розвиненою демократією.
30. П.Бурдьє про специфіку політичного поля. Характеристика політичного капіталу і проблема політичного позиціонування.
31. М. Вебер про якостях, необхідних політику-професіоналу.
32. Поняття і фактори політичної стратифікації.
33. Характеристика елітистських моделі політичної стратифікації суспільства.
34. Характеристика плюралістичної моделі політичної стратифікації суспільства.
35. Характеристика стратифікаційної моделі демократичного елітизму.
36. Роль нових соціальних рухів і популістських лідерів в плюралізацію політичного простору.
37. Дослідницькі методології у визначенні меж і структури правлячого класу, еліт.
38. Теоретичний внесок Г.Моски в розуміння специфіки правлячого класу.
39. Роль «залізного закону олігархії» (Р. Міхельс) в розумінні організаційних тенденцій політичного процесу.
40. Трансформація правлячого класу і формування «нової еліти» в пострадянській Україні.
41. Поняття, функції сучасних політичних партій. Класифікації політичних партій.
42. Партії як виразники соціальних розколів. Особливості процесу партійної інституціоналізації в сучасній Україні.
43. Поняття і типологія політичних культур: версія Г.Алмонда і С. Верба.
44. Політична культура громадянського типу: основні показники, специфіка прояву, зв'язок з демократичним режимом.
45. Сутність і типи соціальної дії: інтерпретація М. Вебера.
46. Політична участь як вираження ставлення до влади: поняття і основні соціологічні показники.
47. Соціологічні шкали для вимірювання ступеня залученості в політику.
48. Інтерес до політики: форми вияву, соціологічні показники. Динаміка рівня інтересу до політики в Україні.
49. Політична активність: форми, фактори і особливості прояву в Україні.
50. Залучення до політики: інтерпретація в рамках геодемографічної парадигми.
51. Особистісні чинники політичної участі: інтерпретація психологічної парадигми.
52. Вплив соціалізації на формування політичної (партійної) ідентифікації.
53. Концепція «соціальних розколів»: пояснення політичної участі.
54. Особливості моделей «раціонального вибору» в поясненні політичної участі.
55. Концепція «домінантною ідеології»: пояснення політичного вибору.
56. Сутність, структура та основні типи політичних культур: концепція Г.Алмонда і С. Верба.
57. Політична культура громадянського типу: основні цінності і вплив на політичну систему.
58. Особливості політичної культури пострадянського українського суспільства.

Додаток до робочої програми навчальної дисципліни «Політична соціологія»

Дію робочої програми подовжено на 2021 – 2022 н. р.

Заступник декана соціологічного факультету з навчальної роботи

В'ячеслав НІКУЛІН
«27» 08 2021р.

Голова науково-методичної комісії соціологічного факультету

Юлія СОРОКА
«24» 08 2021р.